Tampereen yliopisto

Veera Koponen

ERONTEKOJA VAI ME-HENKEÄ?

Varhaiskasvatuksen opettajien kielenkäytön tarkastelua

Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Maaliskuu 2024

TIIVISTELMÄ

Veera Koponen:
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma
Maaliskuu 2024

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin varhaiskasvatuksen opettajien puhetta kulttuurisesta moninaisuudesta ja siihen liittyvistä eriarvoisuusdiskursseista. Tutkimuksen tavoitteena oli syventyä kielen rooliin ja ymmärtää, miten kielelliset valinnat voivat tiedostamattaan ylläpitää eriarvoisuutta varhaiskasvatuksessa. Tutkielma toteutettiin laadullisena tutkimuksena, ja aineistona käytettiin vuonna 2023 tehtyjä haastatteluja kolmelta varhaiskasvatuksen opettajalta. Haastatteluaineiston analyysissä hyödynnettiin diskurssianalyysin menetelmää, jota lähestyttiin Arja Jokisen, Kirsi Juhilan ja Eero Suonisen teoksen "Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö" (2016) ohjeistuksen avulla.

Tutkimuksessa pyrittiin tuomaan esiin kielellisiä käytäntöjä, jotka voivat vaikuttaa kulttuurisen moninaisuuden kohtaamiseen varhaiskasvatuksessa. Tulokset osoittivat, että opettajien puheessa ilmeni erilaisia diskursseja, jotka heijastivat kulttuuristen erojen ja hierarkioiden vaikutusta kielen käyttöön. Vaikka monet opettajat korostivat moninaisuuden arvostusta, havaittiin myös kielellisiä valintoja, jotka saattoivat johtaa toiseuttamiseen tai epätasa-arvoiseen kohteluun. Tutkimus nosti esiin tarpeen kiinnittää huomiota kulttuurisesti sensitiiviseen viestintään ja tarjota koulutusta opettajille kulttuuristen stereotypioiden välttämiseksi ja inklusiivisen ilmapiirin luomiseksi varhaiskasvatuksessa.

Tutkimustulokset vahvistivat kielen keskeistä roolia kulttuurisen moninaisuuden ymmärtämisessä ja inklusiivisen ilmapiirin luomisessa varhaiskasvatuksessa. Samalla tulokset kuitenkin korostivat tarvetta lisätä tietoisuutta kielellisten valintojen vaikutuksista. Tulevaisuudessa on olennaista tarjota opettajille koulutusta ja välineitä kulttuurisesti sensitiivisen viestinnän tukemiseksi sekä edistää avointa keskustelua vaikeista aiheista ilman syyllistämistä. Näin voimme pyrkiä rakentamaan varhaiskasvatukseen avoimen ja inklusiivisen ympäristön, joka huomioi kaikkien lasten ja perheiden moninaiset taustat ja tarpeet.

Avainsanat: Kulttuurinen moninaisuus, diskurssianalyysi, Kulttuurienvälisyys, toiseus, toiseuttaminen, yhdenvertaisuus, monikulttuurisuus, kriittinen monikulttuurisuuskasvatus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 4

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS 5

2.1 Me kaikki toiset 5
2.2 Kieli ja valta 6
2.3 Kulttuurin määrittelyä 10
2.4 Kriittinen monikulttuurisuuskasvatus 13
2.5 Inkluusio Varhaiskasvatuksenperusteissa 15

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS 18

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset 18
3.2 Tutkimusmenetelmät 18
3.3 Tutkimusaineistona haastattelut 19
3.4 Aineiston analyysi 19

4 TULOKSET 22

4.1 Diskurssit 22
4.1.1 Monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden diskurssi: 23
4.1.2 Kulttuurien kohtaamisen ja yhdistämisen diskurssi: 24
4.1.3 Kielellisen monimuotoisuuden diskurssi: 24
4.1.4 Kasvatusdiskurssi: 25
4.1.5 Inklusiivisen pedagogiikan diskurssi: 26
4.2 Kielelliset Stereotypiat ja Toiseuttavat Diskurssit 27

5 POHDINTA 30

5.1 Johtopäätökset 30
5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus 32
5.3 Jatkotutkimukset 33

LÄHTEET 34

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen opettajien käyttämää kieltä yhdenvertaisuuden näkökulmasta: Tuottavatko varhaiskasvatuksen opettajat eriarvoisuutta kielen avulla? Kieli on väline, jolla kommunikoidaan, jaetaan omia ajatuksia, välitetään tietoa ja kasvatetaan. Siksi se on etenkin kasvatusaloilla hyvin tärkeä työväline. Näen että kieli ja sosiaalinen vuorovaikutus pitää sisällään paljon valtaa, varsinkin kun kieltä käyttää auktoriteetin omaava henkilö, kuten varhaiskasvatuksen opettaja. Tavoitteenani onkin tarkastella, ilmeneekö varhaiskasvatuksen opettajien puheessa eriarvoisuutta ylläpitävää kieltä kuten kielellistä erottelua ja toiseuttamista. Kulttuurien välisissä vuorovaikutustilanteissa ja keskusteluissa on olennaista omaksua kyky tunnistaa ja arvioida kriittisesti yksinkertaistuksia, yleistyksiä ja ristiriitaisuuksia, jotta voidaan välttää keinotekoisten esteiden luominen kommunikaatiolle ja toisten kohtaamiselle. Kuten Dervin ja Keihäs (2013, 23) toteaa, “on riskialtista pyrkiä eristämään yhteisöjä muista ja välttää erojen ja erilaisuuden kohtaamista.” On selvää, että se miten ajattelemme ja puhumme vuorovaikutuksessa toisten kanssa, on paljolti opittua ja siksi kannamme paljon asenteita, ihanteita, uskomuksia ja tapoja puhua monien vuosien takaa. Siksi on luonnollista että, myös varhaiskasvattajat kantavat omaa menneisyyttään ja tuovat siten omat asenteensa ja arvonsa mukanaan tullessaan eri yhteisöihin tiedostimmepa sen tai emme. Kun lapsi ja kasvattaja kohtaavat toisensa, syntyy yhteinen tila ja kulttuuriset käytännöt. Siksi on olennaista, että kasvattajat ovat tietoisia menneisyyden vaikutuksesta sekä nykyhetkeen että tulevaisuuteen (Ylitapio-Mäntylä & Uitto, 2018). Kasvattajien on ymmärrettävä, miten kasvatusmuodot vaikuttavat nykyiseen ja tulevaan toimintakulttuuriimme. On tärkeää astua epämukavuusalueelle saadaksemme täyden ymmärryksen rakenteista, jotka ylläpitävät epätasa-arvoa.

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Me kaikki toiset

Kun käsitellään toiseutta, viitataan siihen, että yksilö nähdään vieraana tai erilaisena verrattuna omaan itseen. Toiseutta ilmenee tilanteissa, joissa toinen henkilö tai ryhmä koetaan erilliseksi tai vähäarvoisemmaksi kuin oma ryhmä. Tässä prosessissa toinen yksilö voidaan tehdä kasvottomaksi ei-yksilöksi ja sulkea ulos arkipäivän yhteisöistä, asettaen hänet sosiaaliseen marginaaliin. (Räsänen & Kivirauma 2011, 35; Dervin & Keihäs, 2013, 96) Toiseuttaminen voidaan nähdä niin ympäristön rakenteissa kuin tietynlaisena sosiaalisena luokkajakaumana ihmisten välillä. Kenen tarpeet huomioiden tilat on rakennettu, esimerkiksi pystyvätkö liikuntarajoitteiset ihmiset kulkemaan sisätiloissa. Toiseus korostuu usein myös esimerkiksi keskusteluissa maahanmuuttajista yhtenä ryhmänä. Ihan kuin maahanmuuttajat olisivat yksi homogeeninen ryhmä tietynlaisia, tietynlaisen kulttuurin omaavista ihmisistä, vaikka ei kantasuomalainenkaan samaistu jokaiseen toiseen suomalaiseen. Emmehän me voi edes yksilötasolla puhua yhdestä kulttuurista, johon liitymme, vaan jokaisesta meistä löytyy hyvin monia, joskus ristiriitaisia ja vastakkaisiakin kulttuureita. Moninaisuus ja monikulttuurisuus voidaankin nähdä yksilön identiteettejä määrittävänä tekijänä (Dervin & Keihäs 2013, 26–31; 109–111). On olennaista välttää kulttuurierojen korostamista ja alueiden eriytymistä, jotta voimme luoda monikulttuurisen yhteiskunnan ja hyödyntää kaikkien yhteiskunnan jäsenten osaamista täysimääräisesti.

Yhteiskuntamme moninaisuuden ymmärtäminen ja toiseuden haasteiden kohtaaminen vaativat jatkuvaa pohdintaa ja toimintaa. Kulttuurierojen korostaminen ja yksilöiden luokitteleminen yhtenäisiin ryhmiin ovat ikään kuin ansoja, jotka voivat vahvistaa sosiaalista eriarvoisuutta. On tärkeää tiedostaa, että jokainen meistä kantaa monia identiteettejä ja että moninaisuus on

voimavara, ei uhka. Kuten Dervin ja Keihäs (2013) korostavat, monikulttuurisuus voidaan nähdä yksilön identiteettiä rikastuttavana tekijänä.

Pyrkimys yhteiskuntaan, jossa jokainen yksilö kokee olevansa osa yhteistä kokonaisuutta, edellyttää toiseuden mekanismien purkamista. Tämä vaatii paitsi asenteiden muutosta myös rakenteellisia uudistuksia, jotka huomioivat kaikkien yksilöiden tarpeet ja mahdollisuudet (Räsänen & Kivirauma, 2011). Keskustelu toiseudesta ja moninaisuudesta on käytävä ilman yleistyksiä ja stereotypioita, jotta voimme luoda aidosti avoimen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan.

Lopuksi, ymmärrys toiseudesta ei ole staattinen tila, vaan se kehittyy jatkuvasti vuorovaikutuksessa ja dialogissa. Jokaisen meistä on otettava vastuu omista ennakkoluuloistamme ja omasta panoksestamme monimuotoisen yhteiskunnan rakentamisessa. Lähdeaineistomme, kuten Räsänen ja Kivirauma (2011) sekä Dervin ja Keihäs (2013), tarjoavat näkökulmia ja työkaluja, joiden avulla voimme yhdessä edistää avoimuutta, ymmärrystä ja oikeudenmukaisuutta.

2.2 Kieli ja valta

Kielellä on valtava vaikutus niin ajatuksiimme kuin toimintatapoihimme. Kuulemme erilaista puhetta arkipäivissämme erilaisissa tilanteissa. Vaikka vanhemmalla iällä meillä usein on jokin ajatus tietystä asiasta, saatamme toisen henkilön puheiden perusteella muuttaa kantaamme ja toimintaamme. Tämän myötä on oletettava, että nuori varhaiskasvatuksessa oleva lapsi, jolla ei vielä ole edes hirveästi omia mielipiteitä, imee puheesta ja kielestä vielä suuremmin oppeja itseensä.

Teemme kielemme kautta jatkuvasti huomaamattomia valintoja. Mitä sanoja käytämme, mitä jätämme pois ja miten ne ilmaisemme vaikuttavat kaikki kuulijaan. Yksittäiset sanat voivat vaikuttaa kokonaisen lauseen tulkintaan huomattavasti. Mikäli vertaamme esimerkiksi lauseita “Tänään pitää taas mennä töihin” ja “Tänään saan mennä taas töihin”, pystymme muuttamaan kokonaisen lauseen merkityksen negatiivisesta positiiviseksi ja päinvastoin. Tässäkin tapauksessa lauseiden päämäärä on sama eli kertoa siitä, että hän on menossa töihin, mutta yhdellä sanalla lauseen luoman kuva töihin menemisen

mielekkyydestä muuttuu täysin. Varhaiskasvatuksessa esimerkki arkipäiväisestä ja tietyssä määrin viattomasta keskustelusta eron tekemistä voidaan havaita muun muassa puhuttaessa meidän ryhmästä ja heidän ryhmästä. Tällä ei vielä välttämättä luoda vielä edes suurta haittaa, mutta kun puheessa kuulee sanat suomalaiset oppilaat ja maahanmuuttaja oppilaat, on eron teko jo karrikoidumpaa ja luo jo mielikuvaa näiden kahden "ryhmän" välille riippumatta millaisessa kontekstissa asioista puhutaan. Jo tämmöisillä, todellisuudessa hyvin arkipäiväisillä sanavalinnoilla, joita emme tule edes ajatelleeksi puhuessamme, luomme itsestämme kuvaa muille ja vaikutamme myös heidän toimintaansa.

> "Ei ole yhdentekevää, miten nimeämme ja luonnehdimme ilmiöitä: sanoilla mies, setämies, äijä, herra ja kollega voidaan viitata samaan henkilöön, mutta kaikki vaihtoehdot luovat eri merkityksen. Eettisin tai ekologisin perustein ravintonsa valitsevaa voidaan kutsua kasvissyöjäksi, ituhipiksi, vegetaristiksi, rehunsyöjäksi tai vegeterroristiksi. Jokainen sanojan valitsema vaihtoehto kertoo hänen asenteestaan nimettyyn ilmiöön ja ihmiseen. Kasvatus- ja opetustoiminnassa on erityisen tärkeää, että siinä toimivat aikuiset ymmärtävät kieli-, kulttuuri- ja katsomustietoisen kielenkäytön tärkeyden." (Tamm, Jantunen, Satokangas & Suuriniemi, 2021, 4)

Valta tulee siis käyttöömme puhuessamme. Se miten asiat tuomme esille ja mitä sanoja puheessamme käytämme vaikuttaa jokaiseen kuulijaan omalla tavalla. Varhaiskasvatuksessa aikuinen on se, jota pieni lapsi seuraa tarkasti ja oppii häneltä paljon. Aikuisen tekemät valinnat vaikuttavat suoranaisesti lasten toimintaan tulevaisuudessa. Tietysti kotipuolesta vanhempien kautta lapset saavat suurimmat vaikutteensa, mutta kun lapset luovat luottamussuhdetta myös esimerkiksi päiväkodissa toimiviin aikuisiin, imevät he oppeja myös heiltä. Omilla valinnoilla pääsemme, tai joudumme, jopa sitä ajattelematta vaikuttamaan nuoren lapsen tulevaisuuteen ja kehitykseen muutenkin kuin pelkän normaalin opettamisen myötä. Lisäksi puhujalla usein tilanteessa riippumatta on itsellään jo jokin ajatus puhutusta aiheesta, pyrkii hän usein, tarkoituksella tai ei, saamaan kuulijan uskomaan omaa ajatustaan.

Kieli myös elää. Jokaisen yksilön on elettävä sen kehityksen mukana, jotta muuttuva kieli pysyy hallussamme. Tästä voidaan esimerkkinä nähdä monien 1900-luvulla hyväksyttävien sanojen tilanne nykypäivänä. Monet silloin käytetyt sanat eivät enää sovi nykypäiväiseen keskustelukulttuuriin, vaikkakin monia tällaisia sanoja vielä osan ihmisten käytössä onkin. Kielenkäyttömme perustuu

siihen, että kieli on sosiaalista, yhteisesti muovautunutta ja muovautuvaa, ja merkitysvarantomme on monin osin yhteistä (Heikkinen, 2020). Yksilön olisikin hyvä välillä pohtia omaa puhettaan jopa hieman analyyttisesti. Ovatko käytössäni olevat sanat valideja vielä nykypäivänä, ovatko sanat vähätteleviä, sovinistisia, rasistisia tai hierarkisia, ja näin edelleen.

Kieli on yksi tärkeimmistä vallankäytön muodoista yhteiskunnassa. Kielessä on valtaa, sillä sen avulla ihmiset voivat vaikuttaa toisiin ihmisiin ja heidän mielipiteisiinsä, asenteisiinsa ja käyttäytymiseensä. Kielen valta voi ilmetä eri tavoin, kuten sanavalinnoissa, kieliasussa, kielen käytössä ja puhetavoissa. Tässä tutkimuksessa keskityn tarkastelemaan kielen käyttöä yhdenvertaisuuden, kulttuurisen moninaisuuden ja tasa-arvon näkökulmista. Kielen vallankäyttö voi edistää tai estää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa yhteiskunnassa. Kielivalinnat voivat luoda eriarvoisia tilanteita, ja siksi onkin tärkeä tutkia enemmän kieltä ja sen rakenteita.

Kielen rooli kulttuurisessa moninaisuudessa on merkittävä, sillä se toimii paitsi välineenä ilmaista omaa identiteettiä myös keinona erottaa ja sulkea pois muita kulttuureja ja kieliryhmiä. Kielivalinnoilla voi olla vaikutuksia kansallisen yhtenäisyyden vahvistamiseen tai monimuotoisuuden rajoittamiseen. Esimerkiksi tietyt kielivalinnat voivat luoda paineita sopeutua valtakulttuuriin ja vähentää muiden kulttuurien ja kieliryhmien näkyvyyttä ja arvostusta.

Tasa-arvon näkökulmasta kielenkäyttö ilmenee muun muassa sukupuolikielen käytössä. Sukupuolikieli voi heijastella yhteiskunnan sukupuolijärjestelmää ja vahvistaa sukupuolistereotypioita ja valtarakenteita.

Esimerkiksi kielen avulla vahvistetaan mielikuvia siitä, mitkä ammatit tai tehtävät sopivat paremmin tietyn sukupuolen edustajille. Tällaisia esimerkkejä ovat nimikkeet kuten esimies, lakimies, putkimies, selvitysmies ja lentoemäntä. Vaikka näille nimikkeille on olemassa sukupuolineutraaleja vastineita, kuten esihenkilö tai lähijohtaja, juristi, putkiasentaja tai LVI-asentaja, selvityshenkilö ja matkustamotyöntekijä, monet sukupuolineutraalit tehtävänimikkeet voivat kantaa mukanaan piilomerkityksiä. Esimerkiksi sairaanhoitaja voi vaikuttaa piilofeminiiniseltä, kun taas sotilas saattaa viitata piilomaskuliiniseen merkitykseen. (Rask, Teräsaho & Nykänen, 2021)

Kielenkäyttö liittyy kiinteästi yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin ja hierarkioihin. Se voi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnassa ja vahvistaa

kulttuurisia stereotypioita ja ennakkoluuloja. Lisäksi kielenkäyttö voi olla suoraan syrjivää, esimerkiksi käyttämällä termiä "ulkomaalainen" asetetaan henkilö toiseen asemaan ja vahvistetaan kulttuurista erillisyyttä (Juhila, 2010).

Kielenkäytön vaikutusten lieventämiseksi tarvitaan yhteiskunnallisia toimenpiteitä. Näihin voi kuulua kielen moninaisuuden tunnustaminen ja kunnioittaminen, kielipolitiikan kehittäminen yhdenvertaisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden edistämiseksi sekä tietoisuuden lisääminen kulttuurisista stereotypioista ja ennakkoluuloista ja niiden purkaminen (Sarin, 2017).

Yhdenvertaisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden tavoittelu on tärkeää myös kielen vallankäytön näkökulmasta. Kieli voi olla vallankäytön muoto, jota käytetään syrjivästi ja toiseuttavasti. Esimerkiksi rodullistettuihin ihmisiin tai muihin vähemmistöihin kohdistuva kielenkäyttö voi olla leimaavaa ja syrjivää. Kielenkäytön toiseuttavuus voi vaikuttaa ihmisten osallisuuteen ja mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Kielen vallankäyttö voi myös ilmetä esimerkiksi nimittämiskäytännöissä. Nimittäessä tulee huomioida, että nimetty henkilö kokee nimensä oikeaksi ja sen kautta hänen identiteettinsä vahvistuu. Esimerkiksi transsukupuolisten ihmisten nimiä tai sukupuolipronominien käyttöä ei tulisi vähätellä tai sivuuttaa, sillä se viestii syrjinnästä ja toiseuttamisesta.

Kielellinen osaaminen vaikuttaa myös yhteiskunnan rakenteisiin. Kielitaito ja sen vaatimus työelämässä voi olla yksi tapa syrjiä tiettyjä ryhmiä, kuten maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Esimerkiksi suomen kielen taito saattaa olla vaatimuksena tietyissä työpaikoissa, joissa sen käyttö ei ole välttämätöntä. Tämä saattaa johtaa syrjintään ja estää monien pätevien henkilöiden työllistymistä. Kieliverkoston artikkelissa (2021) mainitaan Tilastokeskuksen (2018) tekemä selvitys, jossa käsitellään kielitaidon merkitystä työnhaussa. Vaikka kielitaito nähdään edelleen tärkeänä osana työnhakua, taustalla vaikuttaa myös ennakkoluuloja ja syrjintää. Selvityksen mukaan rekrytoijat painottavat rekrytoitavan kielitaitoa korkealle: vain alle neljäsosa yrityksistä olisi valmis työllistämään maahanmuuttajan, jolla ei ole sujuvaa suomen kielen taitoa.

Yhteiskunnassa tulisi pyrkiä siihen, että kaikkien ihmisten ääni tulee kuulluksi ja heillä on mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Tämä edellyttää kielen käyttöön liittyvien vallankäytön muotojen tiedostamista ja pyrkimystä välttää toiseuttavaa kielenkäyttöä. On

tärkeää käyttää kieltä, joka huomioi moninaisuuden ja edistää yhdenvertaisuutta. Yhteenvetona voidaan todeta, että kieli on voimakas vallankäytön muoto, joka vaikuttaa ihmisten arkeen ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Kielen käyttö ja sen vallankäyttö on monimutkainen aihe, joka liittyy kiinteästi yhteiskunnallisiin valtarakenteisiin. Kielen avulla voidaan vahvistaa valta-asemia ja luoda eriarvoisuutta, mutta myös purkaa niitä. Siksi on tärkeää tiedostaa kielen merkitys vallankäytön muotona ja pyrkiä edistämään tasa-arvoa ja kulttuurista moninaisuutta myös kielen kautta.

2.3 Kulttuurin määrittelyä

Kulttuurin määrittely on kompleksi tehtävä, ja sen tarkasteluun tarvitaan monenlaisia näkökulmia. Kulttuurintutkija Dervin (2011) korostaa, että erilaiset lähestymistavat voivat aiheuttaa haasteita, mutta ne voivat myös rikastuttaa ymmärrystämme. Tässä luvussa keskitymme tarkastelemaan kulttuuria ja kulttuurienvälisyyttä kohtaamisina sekä niiden moninaisuutta eri konteksteissa.

Kulttuurin käsitteellä on moninaisia merkityksiä ja sen määrittely voi vaihdella tilanteen mukaan. Käsitteen käytössä vaikuttaa usein vallankäyttö, ja se voi liittyä erilaisiin ilmiöihin, kuten toiseuttamiseen, stereotypisointiin ja ennakkoluuloihin eri konteksteissa. Kuitenkin kulttuurin käsite on tärkeä ihmisenä olemisen ja identiteetin jäsentämisessä, ja siksi sen merkityksistä ja käyttötavoista on hyvä olla tietoinen keskusteltaessa kulttuurista. (Tamm, Jantunen, Satokangas & Suuriniemi, 2021, 20)

Tässä tutkielmassa kulttuuri ja kulttuurienvälisyys nähdään toisen, hieman erilaisen mutta kuitenkin hyvin samanlaisen, ajatuksen tai ihmisen kohtaamisena. Kulttuureita on myös joka puolella, ja siihen voidaan laskea mukaan myös esimerkiksi pop-kulttuuri, nuorisokulttuuri, koulukulttuuri ja työ yhteisön oma kulttuuri. Edellämainituista kulttuureista, kuten pop-kulttuurista ja

nuorisokulttuurista puhuttaessa, voimme nähdä, kuinka kulttuurit ilmenevät monimuotoisina käyttäytymismalleina ja arvojärjestelminä. Dervin (2007, 2013) esittää, että nämä erityyppiset kulttuurit eivät ole staattisia vaan muuttuvat vuorovaikutuksessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Usein toimimme omaksumamme kulttuurin piirissä täysin vaistonvaraisesti, jonka vuoksi emme sitä välttämättä edes osaa nähdä muuta kuin arkipäiväisinä rutiineina. Toisille edustamamme kulttuuri voi kuitenkin olla täysin tuntematonta, jonka vuoksi heidän on siihen vaikea myöskään samaistua. Kulttuurit toimivat ajatusmallissa myös limittäin toistensa kanssa. Ne jakavat samanlaisia ajatuksia ja arvoja, mutta eroavaisuuksia on myös löydettävissä yleisessä toiminnassa ja ajattelussa. Ongelmallisena voidaan nähdä kulttuurien avulla ihmisten luokittelu erilaisiin "ryhmiin" jotka nopeasti nähdään täysin erilaisina, vaikka todellisuudessa eri kulttuureista tulevat henkilöt jakavat paljon samoja arvoja. Lisäksi voidaan todeta, että on helppo löytää eroavaisuuksia myös kulttuurien sisältä. Esimerkiksi suomalaiset henkilöt jakavat hyvin pitkälle samanlaisen kulttuurin keskenään, mutta sen sisältä löytyvät arvot, tavat ja ajatukset ovat hyvin erilaisia suuren joukon sisällä. Esimerkkinä voidaan miettiä, että ulkomailta saapuva henkilö, joka ei tiedä Suomesta ja maan kulttuurista mitään, asetetaan kahteen eri paikkaan tutustumaan suomalaisuuteen. Siinä on todennäköisesti valtava ero, sijoitammeko hänet Helsingin keskustaan hienossa kattohuoneistossa asuvaan yksinäisen vanhemman rouvan luo, vaiko nuoren Utsjoella maatalossa asuvan 7 lapsen isän luokse.

Nykypäivänä kulttuureja jaetaan erilleen paljon kansalaisuuden perusteella. Pitää kuitenkin pystyä näkemään kulttuurilliset erot myös kansallisuuksien sisällä, kuin myös yhtäläisyydet eri kansallisuuksien välillä. Esimerkiksi yllä mainitut helsinkiläinen ja utsjokelainen henkilö todennäköisesti jakavat monia samoja arvoja, mutta paljon myös erilaisia arvoja. Kansallisuus ei kuitenkaan saa tai voi olla määrittävänä tekijänä ihmisten erilaistamisessa. Monissa kulttuureissa arvot ja toimintatavat monin paikoin tukevat toisiaan, vaikka tietysti eroavaisuuksia löytyy. Lisäksi on todettava, että jokainen yksilö on kuitenkin erilainen, ja ajatusmallit vaihtelevat heidän välillään laidasta laitaan, vaikka he edustavaisivatkin samaa kulttuuria. Tämän myötä jokainen yksilö tulisi kohdata hänenä omana itsenään ilman ennakkoluuloja. Jokaisella meillä on monenlaisia kulttuureja, jotka määrittelevät ja ohjaavat meitä jokapäiväisessä elämässämme

ja erilaisissa tilanteissa. Jokaiselle meille erilaiset tilanteet näyttäytyvät eri tavoin pohjautuen siihen tiedämmekö kyseisen kulttuurin toimintatavoista entuudestaan, vai onko se meille täysin uudenlainen kokemus. On tärkeää tunnistaa, että kulttuurien avulla ihmisiä luokitellaan usein "ryhmiin". Tämä luokittelu voi johtaa yleistämiseen ja vääriin oletuksiin, vaikka eri kulttuureista tulevat henkilöt saattavat jakaa paljon yhteisiä arvoja. Dervin (2013) varoittaa kiinteän kulttuurienvälisyyden eettisistä haasteista ja siitä, miten yksinkertainen luokittelu voi vähentää yksilöiden monimuotoisuutta.

Dervin on tehnyt perusteellista ja kriittistä tutkimusta kulttuurienvälisestä tutkimuksesta ja luokitellut sen kolmeen eri tyyppiin: kiinteään, notkeaan ja niiden välimuotoon, jonka hän nimittää kaksikasoiseksi kulttuurienvälisyydeksi (Dervin & Keihäs, 2013). Kiinteä kulttuurienvälisyys on näistä eettisesti arveluttavin lähestymistapa. Siinä yksilö nähdään hyvin yksinkertaisena toimijana, riippumatta vuorovaikutuskontekstista ja tilanteesta. Dervinin ja Keihään (2013, 35) mukaan: “Luokittelemalla yksilöt vain jonkin kulttuurin alle pienennämme heidän maailmansa pelkäksi varjoksi sen todellisesta monimuotoisuudesta”.

“Notkea kulttuurienvälisyys pyrkii ottamaan huomioon monimuotoisuuden ja erilaiset vuorovaikutustilanteeseen vaikuttavat tekijät” (Dervin & Keihäs, 2013, 35). Se on lähestymistavoista avoimin, ja voidaan nähdä nykypäivänä myös eettisesti tarkasteltuna oikeimmaksi. Tästä esimerkkinä voimme miettiä kuinka toimimme vertaillen esimerkiksi kavereidemme, tai isovanhempiemme seurassa. Käytämmekö samoja sanoja, käyttäydymmekö samalla tavalla ja näin eteenpäin. Henkilöt, ympäristö ja kulttuuri siinä tilanteessa vaikuttaa toimintaamme, vaikka todellisuudessa jokaisessa erilaisessa tilanteessa olemme samoja henkilöitä kuin missä tahansa muuallakin. Kulttuurissa tapahtuvat muutokset saavat kuitenkin meidät toimimaan eri tavoin eri ympäristöissä.

“Usein lähestymistapa kulttuurienvälisyyteen on kiinteän ja notkean näkökulman sekoitus. Dervin kutsuu tällaista lähestymistapaa kaksikasvoiseksi kulttuurienvälisyydeksi (interculturel janusien) antiikin roomalaisen kaksikasvoisen Janus-jumalan mukaan” (Dervin & Keihäs, 2013, 36). Kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa on tärkeää olla avoin ja utelias toisen kulttuurin suhteen, mutta samalla tietoinen omasta kulttuuristaan ja sen vaikutuksesta omiin ajatusmalleihin ja käyttäytymiseen. Kulttuurienvälisessä kommunikoinnissa

on myös tärkeää käyttää selkeitä ja ymmärrettäviä viestintätapoja, välttää stereotypioita ja arvostaa toisen kulttuurin monimuotoisuutta.

Lopuksi on huomattava, että kulttuuri ei ole staattinen käsite, vaan se muuttuu ja kehittyy ajan myötä. Uudet teknologiat, globalisaatio ja kulttuurien kohtaaminen voivat vaikuttaa merkittävästi kulttuurin kehitykseen. Tämä tarkoittaa, että meidän on oltava avoimia uusille näkökulmille ja valmiita oppimaan uusia asioita kulttuureista, joiden kanssa emme ole aiemmin olleet tekemisissä. Samalla on tärkeää säilyttää arvostus omaa kulttuuria kohtaan ja ymmärtää sen merkitys omassa elämässämme.

2.4 Kriittinen monikulttuurisuuskasvatus

> "Käsite "monikulttuurisuus", jota oppikirjat haluavat esitellä, sisältää ajatuksen kulttuurieroista: on olemassa monia kulttuureja, jotka ovat keskenään erilaisia. Monikulttuurisuuslähtökohta korostaa sitä, että jokaisella on oikeus kuulua kansalliseen tai etniseen ryhmäänsä. Jokaisella on oikeus erilaisuuteensa – ja eksoottisuuteensa. Monikulttuurisuusnäkökulma alleviivaa samalla valitettavan usein kulttuurieroja, mikä voi pahimmillaan johtaa leimaamiseen ja determinismiin: jokin kulttuuripiirre tai tapa yleistetään kansalliseksi ja yksilö määritellään ryhmän kautta." (Dervin & Keihäs, 2013, 41–42)

Dervin ja Keihäs (2013) huomauttavat, että vaikka stereotypioiden syntymistä ei aina voida estää tai hallita täysin, tutkijoilla, opettajilla, virkamiehillä, toimittajilla, poliitikoilla ja muilla julkisilla toimijoilla on silti aina eettinen velvollisuus huolehtia siitä, mitä he sanovat. Monikulttuurisuuden huomioiminen edellyttää asenteiden, kielen ja rakenteiden tarkastelua. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että kulttuuristen erojen tunnustamisen lisäksi on tärkeää huomioida yksilöiden väliset erot, sillä ei kaikki ihmiset identifioituvat kulttuurinsa kautta. Monikulttuurisuuteen liittyviä ongelmia ovat muun muassa kulttuurien väliset ristiriidat, vääristyneet käsitykset ja ennakkoluulot sekä yhteiskunnan rakenteellinen syrjintä. (Dervin & Keihäs, 2013, 42) Näitä ongelmia voi pyrkiä ratkaisemaan esimerkiksi monikulttuurisuuskoulutuksen, keskustelun ja tiedotuksen avulla. (Kangas, 2016, 58)

Yhdenvertaisemman ja monikulttuurisemman yhteiskunnan kehittämiseksi on tärkeää tunnistaa ja purkaa syrjinnän rakenteita. Esimerkiksi työpaikoilla voidaan pyrkiä monimuotoisuuden lisäämiseen rekrytoinnin ja

työpaikkailmoittelun kautta, sekä monikulttuurisuuskoulutuksen avulla. Yö- ja elinkeinoministeriön julkaisun (2022) mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto (AVI) toteutti vuonna 2016 tiivistetyn valvonnan työpaikkailmoituksista. He havaitsevat yli 60 ilmoitusta, joissa hakukriteereinä käytettiin syrjiviä perusteita, kuten esimerkiksi vaatimuksia Suomen kansalaisuudesta tai suomen kielen äidinkielitaidosta. Yhteiskunnan rakenteellista syrjintää voidaankin purkaa muun muassa lainsäädännön avulla.

Varhaiskasvatuksessa on olennaista ottaa huomioon monikulttuurisuus, sillä varhaiskasvatuksen päämääränä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja oppimista. Lisäksi varhaiskasvatus tarjoaa merkittävän mahdollisuuden opettaa lapsille tasa-arvoa ja kunnioitusta eri kulttuureita kohtaan. Varhaiskasvatuksessa voidaan esimerkiksi käyttää monikulttuurisia leluja ja kirjoja, sekä järjestää erilaisia tapahtumia ja juhlia eri kulttuurien juhlapäivinä. Suomessa on edelleen haasteita monikulttuurisuuden huomioimisessa, vaikka monikulttuurisuus onkin lisääntynyt viime vuosikymmeninä. Suomessa on esimerkiksi edelleen rasistisia asenteita ja syrjintää eri vähemmistöryhmiä kohtaan. Lisäksi koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajien määrä on kasvanut, mikä voi johtaa heidän syrjäytymiseensä.

Yhdenvertaisemman ja monikulttuurisemman yhteiskunnan kehittämiseksi on tärkeää kehittää koulutusta ja tiedotusta monikulttuurisuudesta. Monikulttuurisuuskasvatus on tärkeää kaikilla koulutusasteilla, ja sitä voisi lisätä opettajankoulutukseen ja oppikirjoihin. Myös tiedotuskampanjat ja -ohjelmat voivat edistää monikulttuurisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä. (Kangas, 2016, 58)

Riskeinä ja ongelmina monikulttuurisuuden ympärillä voivat olla esimerkiksi kulttuurien väliset konfliktit ja ristiriidat, jotka voivat johtaa syrjintään ja ennakkoluuloihin. Lisäksi monikulttuurisuus voi aiheuttaa haasteita yhteiskunnan integraation ja yhtenäisyyden kannalta. On tärkeää löytää keinoja, joilla voidaan huomioida ja arvostaa monikulttuurisuutta, samalla kun ylläpidetään yhteiskunnan yhtenäisyyttä ja yhteisöllisyyttä. (Dervin & Keihäs, 2013, 42)

Monikulttuurisuuskasvatuksen tavoitteena on kasvattaa lapsia monikulttuuriseen ymmärrykseen ja taitoihin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsia opetetaan arvostamaan erilaisuutta, kohtaamaan ja käsittelemään

kulttuurisia eroja sekä ymmärtämään monikulttuurisuuden rikkautta. (Kangas, 2016, 59)

Hyvällä monikulttuurisuuskasvatuksella voidaan ehkäistä kulttuurista syrjintää ja rasismia. Kasvattajien tietoisuus ja osaaminen on tärkeässä roolissa, sillä syrjintä ja rasismi voivat ilmetä jo varhaiskasvatuksessa esimerkiksi kiusaamisena ja syrjintänä. On tärkeää, että varhaisessa vaiheessa puututaan näihin ilmiöihin ja opetetaan lapsille oikeudenmukaisuutta ja yhdenvertaisuutta.

On kuitenkin tärkeää huomata, että monikulttuurisuuskasvatuksen toteutuksessa voi olla myös riskejä ja haasteita. Esimerkiksi liiallinen painottuminen kulttuurieroihin voi johtaa stereotypioiden vahvistumiseen. (Kangas, 2016, s. 60) Lisäksi olisi tärkeää, että monikulttuurisuuskasvatuksen toteutuminen olisi tarkoituksenmukaista ja toimivaa myös käytännössä. Esimerkiksi monikulttuurisen henkilökunnan puute voi vaikuttaa kasvatuksen toteutukseen ja monikulttuurisuuden huomioimiseen. Koulutuksen lisääminen työpaikoille voisi olla avainasemassa tässäkin asiassa.

Esimerkiksi Suomessa varhaiskasvatuksessa on panostettu monikulttuurisuuskasvatukseen ja pyritty edistämään monikulttuurisuutta osana kasvatusta ja oppimista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatusyksikön tulee tukea monikulttuurista kasvatusta ja ottaa huomioon lapsen kielelliset ja kulttuuriset taustat sekä tarjota mahdollisuuksia monikielisyyden ja monikulttuurisuuden vahvistamiseen (Opetushallitus, 2018, 22). Tämä edistää lasten yhdenvertaisuutta ja kulttuurien välisen ymmärryksen lisäämistä jo varhaisessa vaiheessa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että monikulttuurisuuskasvatus on tärkeä osa yhdenvertaisen ja monikulttuurisen yhteiskunnan kehittämistä. On tärkeää tunnistaa kulttuuriset erot ja samalla huomioida yksilöiden väliset erot. Monikulttuurisuuteen liittyvien ongelmien ratkaiseminen edellyttää keskustelua, tiedotusta ja koulutusta. Yhteiskunnan rakenteellista syrjintää voidaan purkaa muun muassa lainsäädännön avulla ja työpaikoilla voidaan pyrkiä monimuotoisuuden lisäämiseen. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää tukea monikulttuurista kasvatusta ja ottaa huomioon lasten kielelliset ja kulttuuriset taustat.

2.5 Inkluusio Varhaiskasvatuksenperusteissa

Inkluusiolla voidaan tiivistetysti varhaiskasvatuksessa nähtävän tarkoittavan yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista riippumatta henkilön sukupuolesta, etnisestä taustasta, tuentarpeista, vammaisuudesta tai sosiaaliluokasta. Se tarkoittaa, että jokaisella on yhtenäiset mahdollisuudet vaikuttaa ja osallistua toimintaan.

Suomessa lait ja muut velvoittavat asiakirjat sisältävät myös pykäliä, jotka ohjaavat ja velvoittavat toimimaan yhdenvertaisesti. Perustuslaki 6 § nojaa syrjinnän olevan kiellettyä;

> "Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti." (Oikeusministeriö, 1999)

Myös Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1989) velvoittavat yleisperiaatteet ovat: syrjinnän kielto (2 artikla), lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla 1 kohta), lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) ja lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi (12 artikla).

Varhaiskasvatus on olennainen osa suomalaisen yhteiskunnan demokraattisten arvojen, kuten yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden, edistämistä. Tärkeää on, että lapset voivat kehittää taitojaan ja tehdä valintojaan ilman rajoituksia tai ennakkoluuloja sukupuolen, syntyperän, kulttuuritaustan tai muiden henkilökohtaisten syiden perusteella. Henkilöstön tehtävänä on luoda ilmapiiri, joka kunnioittaa moninaisuutta ja edistää avointa vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen perusta lepää monipuolisessa suomalaisessa kulttuuriperinteessä, joka jatkaa muotoutumistaan lasten, heidän perheidensä ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen kautta (Opetushallitus, 2018, 21).

Vaikka lait ja muut säädökset velvoittavat toimimaan yhdenvertaisesti, ei pelkkä inklusiivinen ryhmä takaa toiminnan olevan inklusiivista. Siksi onkin tärkeää tarkastella syvemmin varhaiskasvatuksen rakenteita, kuten puhetta. 2022 tehdyn KUPERA-tutkimuksen (2021) mukaan yksi yleinen syy siihen, miksi koulussa tai päiväkodissa ei koeta olevan moninaisuutta, on se, että siellä ei ole maahanmuuttajataustaisia lapsia tai heitä on hyvin vähän. Tämä näkemys perustuu siihen, että kaikki puhuvat suomea eikä siksi muita kulttuureja ole läsnä.

Tämä ajatus liittyy virheelliseen käsitykseen monikulttuurisuudesta, joka nykyisin ymmärretään yleisemmin moninaisuudeksi. Suomi on moninaistuva maa, missä moninaisuus pitäisi osata nähdä liittyvän kulttuurin, kielen ja katsomuksen lisäksi, niin ikään, eri sukupuoliin, erilaisiin perhetaustoihin, seksuaaliseen suuntautumiseen, sosio-ekonomiseen asemaan sekä moninaisiin taitoihin ja kykyihin.

Yhteisön jäsenten tulee kohdata toisensa ja toimia keskenään tasa-arvoisesti ja yhdenvertaisesti, huolimatta henkilökohtaisista ominaisuuksista tai taustoista. Tasa-arvo ei tarkoita samanlaisuutta, vaan se edellyttää kaikkien jäsenten tasavertaista kohtelua. Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi työyhteisössä on tärkeää käydä avointa keskustelua asenteista ja arvoista. Lisäksi on olennaista tarkastella, miten asenteet liittyvät esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, uskontoon, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen, ja miten ne ilmenevät puheessa, eleissä, teoissa ja käyttäytymisessä. Varhaiskasvatuksen kontekstissa vuorovaikutusmallit ja käyttäytymistavat vaikuttavat lapsiin, ja henkilöstön tehtävänä on rohkaista lapsia valitsemaan toimintatapoja ilman sukupuoleen tai muihin stereotyyppisiin rooleihin liittyviä odotuksia. Henkilöstön tulisi tunnistaa ja puuttua hienotunteisesti ja johdonmukaisesti mahdollisiin eriarvoistaviin piirteisiin lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Positiivinen ja kannustava vuorovaikutusympäristö tukee lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehittymistä (Opetushallitus, 2018, 30-31).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen opettajien käyttämää kieltä yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Millaisia asenteita, oletuksia, erontekoja ja opittuja toimintamalleja kielen taakse kätkeytyy. Tutkimuksessa on myös tarkoituksena pohtia syvemmin kielenkäytön vaikutuksia yhteiskuntaan ja lasten kasvuun ja kehitykseen. Tutkimuskysymykseksi valikoitui seuraavanlainen:

Millaista kielellistä erontekoa ja toiseuttamista varhaiskasvatuksenopettajat käyttävät puhuessaan kulttuurisesta moninaisuudesta työssään?

3.2 Tutkimusmenetelmät

Käytän laadullisen tutkimuksen menetelmänä diskurssianalyysiä. Valintani perustuu tavoitteeseeni ymmärtää puheen vaikutuksia eriarvoisuuteen. Diskurssianalyysi, kuten Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016) määrittelevät, on tutkimusta, jossa analysoidaan tapoja tuottaa sosiaalista todellisuutta erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. (Jokinen ym. 2016, 14).

Tutkimuksen painopiste on opettajien kuvaustavoissa ja puhetavoissa liittyen erilaisiin vähemmistöihin, monikulttuurisuuteen ja sukupuoleen. Tavoitteenani on analysoida ja tulkita, millaisia eriarvoisuutta ylläpitäviä diskursseja varhaiskasvatuksessa esiintyy, kuten käsityksiä, suhtautumista ja puhetapoja. Opittu käytös ja asenteet opettajien puheessa heijastuvat väistämättä heidän rooliinsa kasvattajina ja yhdenvertaisuuden edistäjinä.

Tarkoituksenani on haastatella varhaiskasvatuksen opettajia saadakseni syvempää tietoa heidän ajatuksistaan ja näkemyksistään kulttuurisesta

moninaisuudesta työssään. Haastattelujen pohjalta paneudun erityisesti kielellisiin erontekoihin ja toiseuttamiseen. Haastatteluaineiston litteroinnin jälkeen aion pureutua siihen diskurssianalyysin avulla.

3.3 Tutkimusaineistona haastattelut

Haastattelin kolmea varhaiskasvatuksen opettajaa samojen kysymyksien ja aiheiden pohjalta. Haastattelutilanteet olivat autenttisia eli vastaajilla ei ollut etukäteen tietoa kysymyksistä. Tämä on olennaista, kun pyritään saamaan esiin aitoja näkemyksiä ja reaktioita. Tallensin haastattelut tietokoneelleni nauhoitettuina, jonka jälkeen litteroin haastattelut tekstimuotoon. Haastattelujen kokonaiskesto oli 38 minuuttia ja 18 sekuntia, ja litteroinnin jälkeen aineistoa kertyi yhteensä 8 sivua tekstiaineistoa, sisältäen 3375 sanaa.

Ennen haastattelujen suorittamista pyysin haastateltavilta suostumuksen tutkimuksen osallistumiseen ja haastateltavat täyttivät tietosuojailmoitukset ja allekirjoittivat ne. Tietosuojailmoituksissa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, käytettävistä tiedoista sekä niiden käsittelystä ja säilyttämisestä tutkimuksen päättymisen jälkeen. Haastateltaville annettiin mahdollisuus esittää kysymyksiä, ja heille selitettiin heidän oikeutensa tiedon saantiin sekä mahdollisuus peruuttaa suostumuksensa.

3.4 Aineiston analyysi

Aineiston analysoin kriittisen ja analyyttisen diskurssianalyysin keinoin. Tavoitteenani on ymmärtää kielen sisältämiä hiljaisia oletuksia ja painotuksia sekä tutkia erilaisia ajatusmalleja ja asenteita kielen takana.

Kriittinen diskurssianalyysi keskittyy tutkimaan, miten kielenkäyttö vaikuttaa sosiaaliseen ja poliittiseen epätasa-arvoon. Tutkimus tarkastelee erityisesti vahvoja diskursseja, kuten uusliberalistista, psykologista tai seksuaalisuutta

käsittelevää, ja niiden roolia toimintaa ohjaavina tiedon rakenteina. Tutkimuksen keskiössä on selvittää, mitkä diskurssit saavat dominoivan aseman ja millaisia rooleja (subjektipositioita) nämä vallitsevat diskurssit rakentavat niille ryhmille, jotka ovat alisteisessa asemassa. (Kallinen & Kinnunen, 2021)

Kallisen ja Kinnusen laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirjassa diskurssit määritellään kulttuurisiksi käytännöiksi, jotka sekä mahdollistavat että rajoittavat toimintaa:

> "Analyyttinen kiinnostus kohdistetaan myös siihen, miten kulttuuriset käytännöt kutoutuvat yhteen teksteissä ja kanssakäymisessä. Tämä kutoutuminen otetaan analyysin kohteeksi erityisesti vallankäytön näkökulmasta. Analyyttinen diskurssianalyysi tutkii yksityiskohtaisesti sitä, miten monin tavoin arkinen kielenkäyttö saa asioita tapahtumaan."

Analyysissäni keskityn erityisesti opettajien puhekäytänteisiin ja puhetapoihin eli diskursseihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2013, 225) Paneuduin haastatteluissa seuraaviin asioihin:

1. Kielen käyttö: Miten haastateltavat käyttävät kieltä kuvatessaan kulttuurista moninaisuutta. Esimerkiksi. käyttävätkö he stereotyyppisiä ilmaisuja tai yleistyksiä tiettyjen kulttuurien suhteen.
2. Stereotypiat: Tuleeko haastatteluissa esiin stereotypioita, jotka osoittavat erontekoa ja toiseuttamista. Miten esimerkiksi haastateltavat puhuvat eri kulttuureista ja niiden edustajista ja heijastuuko niissä tiettyjä ennakkoluuloja tai stereotypioita.
3. Kulttuuriset erot: Kun haastatellaan ihmisiä, jotka edustavat erilaisia kulttuureita, on tärkeää olla tietoinen siitä, että heidän kokemuksensa ja näkökulmansa voivat poiketa omista ennakkokäsityksistämme. Kuinka haastateltavat käsittelevät näitä eroja. Hyväksyvätkö he erilaisuuden vai yrittävätkö he esimerkiksi kiistää sen tai vähätellä sen merkitystä? Jos haastateltava esimerkiksi yrittää korostaa "yhtenäisyyttä" eri kulttuurien välillä, tämä voi olla merkki siitä, että he yrittävät välttää tunnustamasta kulttuurisia eroja. Opetushallituksen tekemässä selvityksessä (2018) todetaan, että usein monikulttuurisuutta käsittelevissä keskusteluissa moninaisuus usein ymmärretään merkitsevän lähinnä etnistä erilaisuutta ja maahanmuuttoa:

> “Tämä näkemys on kuitenkin varsin kapea ja jossakin määrin myös ongelmallinen. Ensinnäkin maahanmuuttajat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä. Toisekseen, kuten aiemmin totesimme, moninaisuutta ei ole mielekästä lähestyä pelkästään kansallisuuden, kielen tai etnisyyden näkökulmasta. Koulutuksesta puhuttaessa voidaan väittää, että jokainen koulu ja päiväkoti Suomessa on monikulttuurinen, jos huomioidaan esimerkiksi lasten sukupuolesta, sosioekonomisesta taustasta, uskonnosta, asuinpaikasta, elämäntavasta ja arvomaailmasta johtuvat erot.”

4. Kielteiset asenteet: Jos haastateltavilla on kielteisiä asenteita tietyistä kulttuureista tai niiden edustajista, nämä asenteet voivat ilmetä haastattelun aikana.

Etsin Haastatteluista erilaisia diskursseja, eli puhetapoja ja näkökulmia, joiden mukaan haastattelussa esiin nousseet puhetavat voitiin ryhmitellä. Puhetavat ryhmittelin lopuksi värikoodein.

4 TULOKSET

4.1 *Diskurssit*

Tuloksista nousi esiin viisi keskeistä diskurssia: monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden, kulttuurien kohtaamisen ja yhdistämisen, kielellisen monimuotoisuuden, kasvatuksen sekä inklusiivisen pedagogiikan diskurssit.

Kuvio 1.

Aineistosta löytyneet diskurssit

Analysoin jokaista diskurssia erikseen ja tuon esiin esimerkkejä siitä, miten nämä diskurssit ilmenivät haastatteluissa. Tämä antaa syvällisen katsauksen siihen, miten varhaiskasvatuksen opettajat näkevät ja käsittelevät kulttuurista moninaisuutta työssään. Olen numeroinut haastateltavat analyysivaiheessa anonymiteetin suojaamiseksi, ja esittelen he tutkimuksessani henkilöinä H1, H2 ja H3. Myös aineistossa mainitut paikat on muutettu anonyymiteetin suojaamiseksi.

4.1.1 Monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden diskurssi:

Haastateltavat käsittelevät näitä kahta käsitettä ja kuvailevat niiden merkitystä varhaiskasvatusympäristössä. Monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden diskurssissa haastateltavat korostavat erilaisten kulttuurien, tärkeyttä ja tapoja varhaiskasvatusympäristössä. He kuvailevat monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden positiivisena ja laajana käsitteenä, joka sisältää niin erilaiset etniset taustat kuin myös yksilölliset perheiden ja ihmisten tavat toimia ja ajatella. Esimerkiksi haastateltava H1 pohtii monikulttuurisuutta etnisistä taustoista puhuttaessa, mutta myös korostaa, että kulttuurinen moninaisuus voi ilmetä jokaisessa perheessä omalla tavallaan.

Lisäksi haastateltavat kertovat, kuinka maahanmuutto ja globalisaatio ovat lisänneet eri kulttuurien kohtaamista ja yhdistymistä varhaiskasvatuksessa. He korostavat tarvetta ymmärtää erilaisten perheiden tapoja kasvattaa lapsiaan ja siirtää kulttuuriperintöään eteenpäin. Tämä näkyy esimerkiksi haastattelussa H2, joka puhuu vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä ja yksilöllisten suunnitelmien laatimisesta lapsien kulttuurien yhdistämiseksi.

> "Niin no ensimmäisenä totta kai tulee mieleen erilaiset niin kun etniset taustat tai erilainen kulttuuritausta, että on vaikka eri maasta tai puhuu vaikka eri kieltä tai on kaksi kulttuurinen perhe tai että on vaikka toinen vanhempi voi olla, että on eri kulttuurista mutta sitten voi myös olla semmoisia perheitä, että vaikka molemmat vanhemmat on niin sanotusti kantasuomalaisia, mutta on vaikka juuria jostain kauempaa moni kulttuurisesti..." (H1)

> ”Sehän on mun mielestä paljon laajempi sitten taas, että onhan niin kun... Mä mieltäisin sellaisen kulttuurisen moninaisuuden semmoisena, että onhan jokaisessa perheessäkin, vaikka niinku erilainen kulttuuri ja jokainen perhe toimii omalla tavalla..." (H1)

> "No tietysti tähän maahanmuutto tai maailman tilannehan on nyt tietysti sitä niinku aktivoinut on paljon. Ihmisiä sanotaan yhdeksänkymmentäluvulla suomeenkin rupesi tulemaan erilaisia ihmisiä syystä tai toisesta, niin ne nyt tietysti tulee." (H3)

> "Ja sitten vielä kun puhutaan näistä perheistä niin että monikulttuurisessa ympäristössä, niin kun nämä perheet on niin erilaisia. Toiset on niin kun ihan täysin, niinku suomalaisia ja toiset on niinku sitten niitä maahanmuuttajia niin

siinä tulee myös semmoinen, että miten ne kasvattaa lapsiaan ja miten ne niinku antaa sen perinnön eteenpäin." (H2)

4.1.2 Kulttuurien kohtaamisen ja yhdistämisen diskurssi:

Haastateltavat puhuvat siitä, miten eri kulttuurit voivat kohdata ja yhdistyä varhaiskasvatuksessa. He mainitsevat vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön ja yksilöllisten suunnitelmien laatimisen tukemaan lasten kulttuurien yhdistämistä. He tuovat esille, kuinka erilaisten kulttuurien käsitteleminen ja esiin tuominen on rikkaus varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on luoda moninaisuutta arvostava ja inklusiivinen ympäristö.

"Ja sitten vielä että jos on näitä niin kun moni kansalaisuuksia että tulee niinku muualta maailmasta niin tai niinku maailmalta niin siitä heidän kulttuurien yhdistäminen niinku. Täällä että ryhmässä niinku yhdistyy nää kaikki." (H2)

"Se on niinku mulla tulee vaan mieleen. Se on niinku rikkaus että on sitä monikulttuurista ja sitten että sitä kautta tulee sellainen.” (H2)

"No viime vuonna mulla oli kiinalainen tyttö, niin tavallaan tietysti se että rupesi niinku kiinnostaa. Että siis niin kun tietysti että oli kiva kuulla sitä kieltä." (H3)

4.1.3 Kielellisen monimuotoisuuden diskurssi:

Haastateltavat käsittelevät myös kielellistä monimuotoisuutta ja sen merkitystä varhaiskasvatuksessa. He mainitsevat esimerkkejä perheistä, joissa puhutaan useita kieliä ja kuvailevat tapoja tukea lasten kielellistä kehitystä ja innostaa muita lapsia oppimaan uusia kieliä.

"Kulttuurinen moninaisuus on ehkä vähän laajempi käsite, sillä se tarkoittaa, että. Että jokaisella meillä on paljon, niinku Identiteettejä ja katsomuksia ja tavallaan, että ne kaikki moninaiset identiteetit ja kielet ja uskonnot ja katsomukset elää sillai rinnakkain ja päällekkäin." (H2)

> “Joo että voisihan sitten enemmän jos ajattelee että siitä vielä tehdä että luettaisi vaikka niinku jotain vaikka satuja tarinoita ehkä enemmän jotka olisi niinku niinku Perinteisiä, vaikka siellä italiassa on vielä suomessa on vaikka jotkut tietyt sadut kansansadut. Niin sitten voisi ehkä ottaa semmoista vielä enemmän tuohon meidän arkeen, että kyllä sitä jalostaa voi vaikka mitä niin.” (H3)

4.1.4 Kasvatusdiskurssi:

Haastateltavat pohtivat haastatteluissa sitä, miten aiheeseen liittyviä keskusteluja voitaisiin lisätä varhaiskasvatuksessa. He korostivat tarvetta perehtyä aiheeseen syvemmin ja käydä keskusteluja tiimin ja yksikön kanssa, jotta voidaan kehittää yhteistä ymmärrystä monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden merkityksestä. Kasvatusdiskurssi ilmenee haastateltavien kertomuksissa moninaisina näkökulmina ja käytännön tilanteina, joissa kasvatus ja kulttuuri kohtaavat varhaiskasvatuksen kontekstissa. Heidän pohdinnoissaan korostuu tarve syvempään ymmärrykseen monikulttuurisuudesta ja kulttuurisesta moninaisuudesta sekä tarve lisätä keskusteluja ja reflektiota tiimin ja yksikön tasolla.

Esimerkiksi haastateltava H2 kuvaa, kuinka syntymäpäiväjuhlat voivat tuoda esiin erilaisia kulttuurisia tapoja ja käytäntöjä, kuten vanhempien toiveet juhlan tarjoiluista ja aktiviteeteista. Tämä avaa mahdollisuuden keskustella lasten kanssa erilaisista perinteistä ja niiden merkityksestä sekä opettaa ymmärtämään ja arvostamaan erilaisia tapoja juhlia.

Toinen haastateltava, H3, tuo esiin varhaiskasvatuksen historiallisen kontekstin ja kasvatuksen kehityksen ajallisen ulottuvuuden. Hän viittaa siihen, kuinka kasvatusdiskurssi ja kasvatuskeskustelut ovat muuttuneet ajan myötä ja korostaa nykyisen ajan pedagogisen ja kasvatuksellisen keskustelun tärkeyttä verrattuna menneisyyteen. Tämä osoittaa, että kasvatusdiskurssi on dynaaminen ja muutoksessa oleva ilmiö, joka heijastelee yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutoksia.

> "No mun työssä mä oon siis pienten ryhmässä niin täällä aika vähän niin kun. Tulee mun mielestä esille. Sitä, mutta esimerkiksi no nyt on vietetty syntymäpäiviä näiden lasten niin vaikka siinä, että yksi vanhempi olisi halunnut tuoda niinku jotain herkkua ja sitten toinen vanhempi olisi halunnut tulla tarroja mitä noissa jakanut täällä, että siinä mun mielestä tuli vähän semmoista niinku että sieltä tuli sitä kodin tämmöistä. Kulttuuria tai sellaista, että halusivat tuoda jotakin ja jotkut taas." (H2)

"Perheet niin ei mä ei mainitse meille millään tavalla niinku syntymäpäivistä. Niin tota että siinä tulee ehkä vähän sitä esimerkiksi jos että tää miten syntymäpäivät vietetään tai miten niihin suhtaudutaan, se voi olla osa sitä kasvatusta. Ja miten sitten opitaan ymmärtämään erilaisia tapoja ja perinteitä. Ja sitten myös, miten niihin suhtaudutaan, esimerkiksi se, että toinen vanhempi haluaa tuoda herkkuja ja toinen haluaa jakaa tarroja, voi olla mielenkiintoinen keskustelunaihe lasten kanssa.” (H2)

"Mutta jos me nyt verrataan vaikka tuohon vallilaan, jossa ei tavallaan ehkä ole oikeastaan. Niin on siellä 3 tummaihoista ollut. Ja sitten joo, mutta ei sitä kauheasti niinku puhuta tulee sitä pitäisi ihan semmoista pedagogista ja kasvatuksellista keskusteluakin vähän henkilökunnan kesken tällä kaudella varmaan tänä päivänä käydäänkin niin enemmän kuin silloin ehkä yhdeksänkymmentäluvulla 2000 luvun alussa niin. Ja sekin on varmasti ihan velvoittavaa." (H3)

4.1.5 Inklusiivisen pedagogiikan diskurssi:

Haastateltavat viittaavat siihen, miten varhaiskasvatuksessa tulisi luoda inklusiivinen pedagogiikka, joka huomioi kaikkien lasten tarpeet ja taustat. He korostavat, että varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi olla valmiita kohtaamaan ja tukemaan erilaisia oppimis- ja kehitystarpeita sekä huolehtimaan siitä, että kaikki lapset tuntevat olonsa tervetulleiksi ja arvostetuiksi. Tämä diskurssi keskittyy erityisesti pedagogiseen lähestymistapaan ja siihen, miten varhaiskasvatuksessa voidaan luoda ympäristö, jossa jokainen lapsi voi menestyä ja kehittyä. Inklusiivisen pedagogiikan diskurssi liittyy monikulttuurisuuden ja kulttuurisen moninaisuuden diskurssiin, mutta korostaa erityisesti yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa varhaiskasvatuksen käytännöissä.

"Että esimerkiksi ryhmässä on niin kun monia eri kulttuureja että on niin kuin ihan täältä. Niinku mitä se taas suomesta eri kulttuureja että jokainen perhe jokaisessa perheessä on ne omat käytännön tavat ja kulttuurit. Että niitä on niinku siinä ryhmässä." (H2)

"Mutta ei tietysti lapsen ei ole kauhean innokas siihen että mutta itse että olisi siitä voinut ehkä vähän rohkaista enemmän vielä tarvitsisin saanut sen lapsen myös uskaltaa niinku sitä omaa kulttuuriaan ja sitä syntyperänsä niinku näyttää siinä meidän omassa luokassa." (H3)

> "Tai no, ei kun niinku yhdistän sen tästä tavallaan ton. Sen, että jos on tämmöinen eri maasta tullut lapsi, niin se että niitä kokemuksia on aika vähän." (H3)

4.2 Kielelliset Stereotypiat ja Toiseuttavat Diskurssit

Haastatteluista saaduista tuloksista löytyi joitakin kielellisiä erontekoja ja stereotypioita. Ensinnäkin, haastattelussa käytetään yleistyksiä monikulttuurisuudesta, kuten "erilaiset etniset taustat" ja "erilainen kulttuuritausta". Tämä voi johtaa siihen, että yksilöt nähdään yksinomaan heidän taustansa kautta, mikä voi vahvistaa stereotypioita ja ennakkoluuloja. Tällä tarkoitetaan sitä, että olisi hyödyllisempää pyrkiä tarkentamaan ja tunnistamaan yksilöiden moninaisuus sekä kulttuurien monimuotoisuus, mikä voi tapahtua esimerkiksi kuvailemalla konkreettisia kokemuksia ja tarinoita, jotka tuovat esiin kunkin yksilön ainutlaatuisen taustan ja perspektiivin. Toiseksi, haastatteluissa mainitaan useaan otteeseen "kantasuomalaisuus" ja "Muualta muuttaneet", joka voi vahvistaa kulttuurista toiseutta ja erottelua. Tämä voi johtaa siihen, että kantasuomalaiset nähdään normina, ja kaikki muut taustat nähdään poikkeavina. Lisäksi, haastatteluissa käydyissä keskusteluissa käytettiin ilmaisua "kaksi kulttuurinen perhe", joka voi vahvistaa ajatusta, että yksilöt ovat joko yhden tai toisen kulttuurin edustajia, mikä voi johtaa kulttuurisiin stereotypioihin. Haastatteluissa viitataan myös "heidän" katsomuskasvatukseen, mikä voi olla toiseuttavaa, sillä se antaa ymmärtää, että puhuja itse ei kuulu tähän ryhmään. Toiseuttavia diskursseja toistuu haastatteluissa myös pronominien käytössä esimerkiksi, kun haastateltava käyttää sanaa "ne" kuvaamaan maahanmuuttajia tai eri kulttuureista tulevia ihmisiä, se voi olla merkki toiseuttamisesta, jossa heidät asetetaan erilaiseen ja vieraaseen ryhmään.

Toiseuttamista voidaan havaita myös ilmauksissa "heillä on tietty semmoinen" ja "niitä kulttuureja tuotaisiin", mikä saattaa viitata siihen, että haastateltu pitää muita kulttuureja ja kansallisuuksia jotenkin erillisinä ja toisina. Lisäksi yhdessä haastatteluista mainitaan, että yhdeksänkymmentäluvulla alkoi tulla Suomeen "erilaisia ihmisiä syystä tai toisesta", mikä voi viitata yleistykseen ja stereotypioihin maahanmuutosta. Esimerkiksi ilmaus "erinäköisiä ihmisiä, jotka ei ollut kantasuomalaisia varmaan " viittaa ihmisten fyysisiin piirteisiin, mikä voi

johtaa stereotyyppisiin ajatuksiin. Lisäksi ilmaus "heillä tietty on semmoinen, ehkä perinne" voi viitata yleistyksiin eri kulttuureista ja niiden perinteistä. Kielelliset erottelut, voivat johtua henkilön henkilökohtaisista kokemuksista ja tiedoista, ja jotka voivat vahvistaa stereotypioita ja yleistyksiä eri kulttuureista ja kansallisuuksista.

Tekstissä näkyy joitakin stereotypioita ja yleistyksiä, jotka voivat heijastaa kulttuurisia eroja. Esimerkiksi maininta siitä, että "Suomen kulttuuri on kaikille tuttua", voi olla yleistävä väite, joka jättää huomiotta kulttuurien monimuotoisuuden Suomessa. Tekstissä esiintyy myös toiseuttamista, kun "meidän" ja "heidän" välillä tehdään eroa, vaikka kaikki ovat samassa ryhmässä. Stereotyyppisiä diskursseja löytyy myös haastattelusta maininnasta siitä, että "Suomen kulttuuri on kaikille tuttua", mikä on aika yleistävä väite, joka jättää huomiotta kulttuurien monimuotoisuuden Suomessa. Lisäksi haastatteluissa opettajat mainitsivat usein monikulttuurisuudesta puhuttaessa, ettei ole "hirveästi siihen, niinku sillä tavalla perehtynyt". Mikä voi viitata yleistykseen tai stereotypioihin siitä, että kaikki ihmiset eivät ole kiinnostuneita tai perehtyneitä monikulttuurisuuteen, sillä asia nähdään jotenkin vieraana eikä meitä kaikkia koskevana ihmisyyden osana. Haastateltava myös mainitsee, että eri maista tulevat lapset tarvitsevat "sovittaa" kulttuurinsa suomalaiseen yhteiskuntaan, mikä voi heijastaa ajatusta, että suomalainen kulttuuri on normi ja kaikkien muiden kulttuurien on sopeuduttava siihen.

Haastatteluista kävi ilmi, että käsitteet, kuten monikulttuurisuus ja kulttuurinen moninaisuus, olivat haastateltaville melko samankaltaisia käsitteitä, ja haastateltavat ilmaisivat vaikeuksia erottaa niitä toisistaan. Käsitteet olivat tuttuja, mutta haastateltavat eivät osanneet määrittää käsitteitä tarkasti ja osoittivat niiden olevan vaikeita. Haastateltavat korostivat molempia tärkeinä ja arvokkaina asioina varhaiskasvatuksen ympäristössä. Haastatteluissa ilmaistiin myös vahvasti halukkuutta oppia ja ymmärtää lisää näistä käsitteistä ja niiden merkityksistä.

Kuitenkin pääosin haastatteluissa pyritään korostamaan kulttuurisen monimuotoisuuden tärkeyttä ja sitä, että jokainen on samanarvoinen, vaikka taustat ja kulttuurit voivat olla erilaisia. Haastatteluissa tuodaan ilmi, että on tärkeää arvostaa erilaisia taustoja ja kulttuureja ja tutustua niihin. Haastatteluissa käytetään diskurssianalyysin kannalta merkittäviä keinoja, kuten tiettyjen sanojen

toistamista (esim. "tärkeä aihe") ja ilmaisujen korostamista (esim. "tosi suuri rikkaus"). On positiivista, että haastatteluissa korostetaan yksilöllisyyttä ja erilaisuutta, sillä tämä painotus voi auttaa välttämään stereotypioita ja ennakkoluuloja.

Yhdessä haastattelussa mainitaan, että kulttuurinen moninaisuus ei ole sidonnainen etniseen taustaan, vaan jokaisessa perheessä on oma kulttuurinsa. Haastateltu korostaa myös lasten altistamista erilaisille kulttuureille ja arvomaailmoille varhaiskasvatuksessa. Haastatteluissa siis painotetaan yksilöllisyyttä ja kulttuurista moninaisuutta positiivisessa sävyssä eikä erotella tai syrji ketään kulttuurisen taustan perusteella. haastatteluissa viitataan myös kulttuurisen monimuotoisuuden merkitykseen ja siihen, että sitä tulisi tuoda esiin ryhmässä. Tämä voi olla positiivinen ja tärkeä askel kohti ymmärrystä ja monimuotoisuuden arvostamista.

5 POHDINTA

5.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen perusteella varhaiskasvatuksen opettajien käyttämässä kielessä ilmenee diskursseja, jotka vaikuttavat kulttuuriseen moninaisuuteen ja inklusiivisuuteen. Kielelliset valinnat voivat sekä edistää että ylläpitää epätasa-arvoa, kun opettajat käyttävät yleistäviä termejä kuvaamaan tiettyjä kulttuureita tai etnisiä ryhmiä. Tällä viitataan aiemmin esitettyihin kulttuurisen toiseuden ja monikulttuurisuuden käsitteisiin, jotka korostavat kulttuuristen erojen ja hierarkioiden vaikutusta kielen käyttöön ja merkitysten rakentumiseen (Tamm, Jantunen, Satokangas & Suuriniemi, 2021). Haastatteluaineiston analyysi paljasti, että opettajat käyttävät erilaisia kielellisiä strategioita ja käsitteitä kuvaillessaan kulttuurista moninaisuutta. Joissakin tapauksissa nämä kielelliset valinnat voivat johtaa toiseuttamiseen tai epätasa-arvoiseen kohteluun. Esimerkiksi jotkut opettajat saattoivat käyttää yleistäviä termejä kuvaamaan tietyitä kulttuureita tai etnisiä ryhmiä, mikä voi johtaa stereotypioiden vahvistumiseen ja yksilöiden yksilöllisten kokemusten ja taustojen huomioimatta jättämiseen. Lisäksi havaittiin, että kielelliset valinnat voivat vaikuttaa siihen, miten opettajat suhtautuvat eri kulttuureihin ja ryhmiin, mikä voi vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä ja päätöksentekoonsa varhaiskasvatuksessa. Positiivista on kuitenkin se, että varhaiskasvatuksen opettajat korostivat aiheen tärkeyttä ja moninaisuuden arvostusta, mikä heijastaa pyrkimystä inklusiivisuuteen ja yhdenvertaisuuteen varhaiskasvatuksessa. Todennäköisesti pyrkimys hyvään on aito, vaikka sanavalinnat voivatkin olla eroa tekeviä eikä yhteyttä luovia. On tärkeää kuitenkin, että ongelmista kielestä voidaan tutkia ja antaa palautetta ilman syyllistävää sormea, sillä on ymmärrettävä, että vaikka maailma muuttuu, niin kieli muuttuu hyvin hitaasti sen mukana. Tutkimus korostaa rakentavaa keskustelua vaikeista aiheista ilman syyllistämistä. On tärkeää pystyä puhumaan vaikeista aiheista rakentavasti ilman hyökkäämistä, sillä se saa yleisesti vaan lisää vastakkainasettelua. Olisi hyvä pyrkiä mielummin rakentamaan siltoja, kun aitoja. Niin kuin Tamm, Jantunen, Satokangas & Suurniemi (2021) tuovat esiin kirjassaan, kieli voi muuttua meille vankilaksi, mutta se voi auttaa meidän myös vapauteen. Täytyy ymmärtää ja oppia tunnistamaan kielen merkityseroja, käyttötapoja ja tajuta ettei sanat merkitse samaa kaikille.

“Toisaalta kieli muuttuu vapauttavaksi ja vahvistavaksi, jos opimme tietoisesti pohtimaan merkityksiä ja kuuntelemaan omia ja toistemme tulkintoja ja ilmauksia. Kulttuurien ja katsomusten variaatio on valtava, ja niin on myös se tapa, miten niihin identifioituneet ihmiset niitä edustavat.” (Tamm, Jantunen,

Satokangas & Suuriniemi, 2021, 4) Rakentavan keskustelun merkitys korostuu, kun pohditaan vaikeita aiheita kuten kulttuurista moninaisuutta ja inklusiivisuutta varhaiskasvatuksessa. Kuten myös Dervin ja Keihäs (2013) toivat esiin, on tärkeää nähdä monikulttuurisuus voimavarana ja yksilöitä rikastuttavina tekijöinä. Pyrkimys luoda siltoja ja ymmärrystä erilaisten näkökulmien välille on olennaista, jotta voidaan edistää avointa ja inklusiivista ilmapiiriä varhaiskasvatuksessa. Kuten aiemmin teoriassa tuotiin ilmi ja Sarin (2017) toteaa, on äärettömän tärkeää lisätä erilaisia yhteiskunnallisia toimenpiteitä kielenkäytön vaikutusten lieventämiseksi ja yksi keskeisimmistä keinoista on moninaisuuden tunnustaminen, kielipolitiikan kehittäminen sekä tietoisuuden lisääminen kulttuurisista stereotypioista ja ennakkoluuloista. Ja mikä tehokkaampi keino näitä on purkaa, kuin avoin keskustelu ja sen kautta ymmärryksen ja tietoisuuden lisääminen. Tuloksia ja aineistoa analysoitaessa, kiinnostavaksi seikaksi nousi hiljaisuus. Erityisesti vähemmistöjen kuten maahanmuuttajien tai sukupuolivähemmistöjen nimeämättä jättäminen voi olla myös tietoinen tai tiedostomaton päätös. Haastateltavalla voi olla tietoinen päätös jättää mainitsematta tiettyjä termejä tai miettiä tarkkaan omia sanavalintojaan, mikä voi johtua esimerkiksi pelosta tai epäröinnistä käsitellä herkkiä tai poliittisesti ladattuja aiheita. Tiedostamaton päätös voi taas kertoa haastateltavan maailmankatsomuksesta. Myös tutkimuksen haastateltujen kulttuuriset ja yhteiskunnalliset taustatekijät voivat olla vaikuttaneen siihen, mitä aiheita tai ryhmiä haastateltavat ovat pitäneet tärkeinä tai relevantteina tutkimuksen kontekstissa mainita. Esimerkiksi, jos haastateltava kuuluu itse valtaväestöön tai jos tutkimusympäristö on homogeeninen, voi olla vaikea tunnistaa tai sisällyttää vähemmistöryhmiä tutkimukseen.

Myös aiemmin teoriassa esitelty Dervinin ja Keihään (2013) kulttuurienvälisen tutkimuksen käsitteet tarjoavat arvokasta viitekehystä varhaiskasvatuksen opettajien käyttämän kielen tarkasteluun. Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että opettajien kielenkäytössä näkyy erilaisia diskursseja, jotka voivat joko edistää tai ylläpitää epätasa-arvoa. Esimerkiksi kiinteän kulttuurienvälisyyden näkökulmasta jotkut opettajat saattoivat käyttää yleistäviä termejä, mikä saattaa johtaa stereotypioiden vahvistumiseen. Toisaalta notkea kulttuurienvälisyys huomioi monimuotoisuuden ja tilanteeseen vaikuttavat tekijät, mikä näkyy opettajien pyrkimyksissä käyttää kulttuurisensitiivistä kieltä ja ottaa

huomioon yksilölliset taustat. Dervinin esittelemä kaksikasvoinen kulttuurienvälisyys puolestaan korostaa avoimuutta ja tietoisuutta omasta kulttuurisesta vaikutuksesta, mikä voi näkyä opettajien pohdinnoissa omasta kulttuuristaan ja sen merkityksestä opetustyössä. Esimerkiksi jotkut opettajat saattoivat kertoa omista kulttuuritaustoistaan ja havaituista yhteiskunnan muutoksista ja siitä, miten ne vaikuttavat heidän opetustyöhönsä. Tämän ymmärtäminen on tärkeää, jotta varhaiskasvatuksen opettajat voivat parantaa omaa vuorovaikutustaan monikulttuurisissa ympäristöissä. Lisäksi aiemmin kappaleessa mainitut tutkimuksen haastatteluissa ilmenneet hiljaisuuden ja tiedostamattoman päätöksenteon elementit voivat heijastaa puutteellista tietoisuutta tai ymmärrystä vähemmistöjen kokemuksista ja tarpeista. Tällainen tiedostamaton päätöksenteko voi vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin ja korostaa tarvetta lisätä ymmärrystä ja tietoisuutta kulttuurisesta moninaisuudesta varhaiskasvatuksen kontekstissa.

Tulokseen voi vaikuttaa myös mahdollinen haastateltavien puutteellinen tietoisuus tai ymmärrys vähemmistöjen kokemuksista, tarpeista ja haasteista. Tämä voi johtaa nimeämättä jättämiseen, koska haastateltava ei ehkä tunnista näiden ryhmien merkitystä tai relevanssia tutkimuksen aiheeseen. Tämä ilmeni myös haastatteluissa, siinä että vastaukset olivat usein hyvin yleismaailmallisia ja epätarkkoja, mikä voi kertoa siitä, ettei aiheesta tiedetty tarpeeksi ja siksi epäkohtia ei välttämättä osattu edes tunnistaa ja nähdä. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että tulevaisuudessa on tärkeää kiinnittää huomiota opettajien kielenkäyttöön ja tarjota heille koulutusta ja työkaluja kulttuurisesti sensitiivisen viestinnän edistämiseksi. Lisäksi tarvitaan jatkuvaa keskustelua ja tietoisuuden lisäämistä siitä, miten kielelliset valinnat voivat vaikuttaa kulttuuriseen moninaisuuteen ja inklusiivisuuteen varhaiskasvatuksessa.

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kyseisen aiheen tutkiminen on jo itsessään ongelmallinen, sillä ongelmallisen ja aran aiheen tutkiminen saattaa myös itsessään luoda erontekoa ja ylläpitää

yhteiskunnan haitallisia rakenteita. Tutkimuksen otanta on myös pieni, kolmen varhaiskasvatuksen opettajan haastattelu, mikä vähentää luotettavuutta. Myös eri paikkakuntien ja yksiköiden opettajien haastattelu olisi voinut tuoda erilaisia tuloksia, sillä murteet ja asuinalueet vaikuttavat varmasti myös siihen, miten on totuttu puhumaan.

5.3 Jatkotutkimukset

Jatkotutkimuksia tarvittaisiin aiheen tiimoilta lisää. Olisi mielenkiintoista nähdä, millaisia tuloksia saataisiin, jos aineisto hankittaisiinkin seuraamalla päiväkodin arkea ja dokumentoida autenttisia keskusteluja ja vuorovaikutustilanteita eri kulttuuritaustoista tulevien lasten, vanhempien ja henkilökunnan välillä. Tämä voisi tarjota syvällisempää tietoa siitä, miten kulttuurista moninaisuutta käsitellään käytännön tilanteissa ja miten kielen käyttö vaihtelee eri konteksteissa. Tämä voisi tuoda esiin erilaisia kielellisiä piirteitä. Tuttujen työkavereiden kanssa arjen keskustelut ovat varmasti vähemmän suodatettuja, kuin epätavallinen haastattelu kahden tuntemattoman ihmisen välillä. Haastatteluissa helposti myös miettii paljon sanavalintoja, jolloin luotettavuus mahdollisesti kärsii. Lisäksi tutkimus voisi tarkastella eri paikkakuntien ja yksiköiden välisiä eroja, mikä voisi paljastaa alueellisia eroja kulttuurisen moninaisuuden käsittelyssä ja kielenkäytössä. Tällainen tutkimus voisi tuoda esiin myös paikallisia käytäntöjä ja haasteita. Yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa, kuten kielitieteilijöiden, voisi myös syventää kielidiskurssin ymmärrystä. Tällaisessa tutkimuksessa olisi myös hyötyä, pitkäaikaisesta seurannasta, mikä voisi antaa tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksessa tapahtuvat käytännöt ja diskurssit kehittyvät ja muuttuvat ajan myötä. Tällainen tutkimus voisi havainnollistaa mahdollisia muutoksia kulttuuristen näkökulmien käsittelyssä ja kielenkäytössä.

LÄHTEET

Dervin, F., & Keihäs, L. (2013). Johdanto uuteen kulttuurienväliseen viestintään ja kasvatukseen. Kasvatusalan tutkimuksia, (63). Perustuslaki, S. (2011). 11.6. 1999/731. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 11.2. 2022]. Saatavissa: Suomen perustuslaki 731/1999 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX ®

Dervin, F. & Keihäs, P. (2013). Monikulttuurisuus. Teoksessa J. Kivistö, J. & R. Ahonen (toim.), Yhteiskunta, kulttuuri, identiteetti (s. 41–57). Gaudeamus.

Heikkinen, V. (2020). Tekstianalyysi: Miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä. Helsinki: Gaudeamus.

Helsingin yliopisto. Osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/232853/Kielen_merkitys_vallankaytossa.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2013). Tutki ja kirjoita. 15.–17., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi

Hirvonen, V. (2017). Yksilön oikeus käyttää omaa kieltään julkisessa viranomaisviestinnässä. Oikeustiede, 50(4), 428–445. Alitolppa-Niitamo, A. (2015). Kielen ja vallan suhteet. Teoksessa J. Saarinen (toim.),

Jokinen, A., Juhila, K., & Suoninen, E. (2016.) Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino

Juhila, K. (2010). Puhe ja yhteiskunta: Kielellisen vuorovaikutuksen perusteet. Gaudeamus.

Kallinen, Timo & Kinnunen, Taina. (2021) Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori, Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen Tietoarkisto. Osoitteesta: https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/. Viitattu 28.2.2024.

Kangas, S. (2016). Monikulttuurisuuskasvatus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa M.

Kangas & S. Kangas (toim.), Pedagogiikka. Näkökulmia kasvatukseen (s.54–64). Gaudeamus.

Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa, A. R., & Rasku-Puttonen, H. (2006). Kasvatusvuorovaikutus.
Kielellinen moninaisuus ja monikielisyys: käsitteistä käytäntöihin (s. 38-50). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
Kostiainen, T., & Vaattovaara, M. (2016). Maahanmuuttajien koulutus, kielitaito ja työllistyminen Suomessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 112(3), 283-306.
Kuusisto, O. (2018). Kulttuurienvälinen viestintä ja diskurssi. Teoksessa O. Kuusisto (toim.), Viestintä kulttuurien kohtaamisissa (s. 31-46). Tampere: Vastapaino.
Mäkinen, E. (2017). Kielen merkitys vallankäytössä. Kieli- ja käännöstieteiden laitos.
Mäkelä, E. (2012). Kielten monikielisyys suomalaisessa yhteiskunnassa: kielitietoisuus ja kieltenoppiminen globaalistuvassa maailmassa. Kasvatus, 43(6), 521-534.
Rask, S., Teräsaho, M., & Nykänen, S. (2021). Kielitietoinen asiantuntijatyö ja sukupuolitietoinen viestintä keinoina edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta työelämässä. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, (2).
Räsänen, M. & Kivirauma, J. (2011) Oppilaana monikulttuurisessa koulussa. Teoksessa Klemelä, K., Tuittu, A., Virta, A. & R. Rinne (toim.) Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana. Turku: Painosalama Oy.
Räsänen, R. (2005). Etninen moninaisuus koulujen haasteena. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Virokoski (toim.), Kenen kasvatus. Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Helsinki: Gummerus
Sarin, M. (2017). Yhdenvertaisuus ja kielellinen tasa-arvo. Kielikello, 50(1), 38-41.
Tamm, M., Jantunen, A., Satokangas, H., & Suuriniemi, S. M. (2021). Kulttuuri-, katsomus-ja kielitietoinen perusopetus: KUPERA-tutkimus-ja arviointiraportti.
Työ- ja elinkeinoministeriö 2022. Monimuotoisuudesta menestystä – tietoa ja työkaluja työnantajalle. Saatavilla osoitteessa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163976/TEM_oppaat_2022_1_04042022. pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu:28.2.2024.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018). Opetushallitus. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Ylitapio-Mäntylä, O., & Uitto, M. (2018). Muistoja sukupuolesta ja tunteista – lastentarhanopettajaopiskelijat kertovat lapsuudestaan. Kasvatus & Aika, 12(4), 22–36. Noudettu osoitteesta https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/76613

LIITTEET

Liite 1

SUOSTUMUSLOMAKE

Tutkimuksen nimi: Diskurssianalyysi; Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja ajatuksia kulttuurisesta moninaisuudesta

Suostumus tutkimukseen osallistumiseksi

Minua on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun tieteelliseen tutkimukseen ja olen saanut kirjallista tietoa tutkimuksesta ja mahdollisuuden esittää siitä tutkijalla kysymyksiä.

Ymmärrän, ettei tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä siitä sekä peruuttaa suostumus ja keskeyttää tutkimus väliaikaisesti syytä ilmoittamatta. Ymmärrän myös, että tiedot käsitellään luottamuksellisina.

Annan suostumukseni tutkimukseen.

Paikka ja päivämäärä

_____

Allekirjoitus

_____

Nimenselvennys

_____ _____

Puhelinnumero Sähköpostiosoite

Liite 2

Rekisterin nimi	Diskurssianalyysi; Varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä ja ajatuksia kulttuurisesta moninaisuudesta [kandidaatintutkielma]
Päiväys	23.1.2023
Rekisterinpitäjä(t)	Veera Koponen veera.s.koponen@tuni.fi
Ohjaaja tai oppilaitoksen yhteyshenkilö	Maija Yli-Jokipii maija.yli-jokipii@tuni.fi
Henkilötietojen käsittelytarkoitus ja käsittelyperuste	Henkilötietojasi käsitellään opinnäytetutkimuksessa, jonka tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen opettajien käyttämää kieltä yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Haastattelussa pyrin saamaan tietoa varhaiskasvatuksenopettajien näkemyksistä kulttuurisesta moninaisuudesta työssään. Tutkimuksen sisältöön kuuluu tästä syystä hankkia haastattelu aineisto, jossa kysymykset pohjautuvat saamaan tietoa varhaiskasvatuksenopettajien näkökulmista ja ajatuksista kulttuuriseen moninaisuuteen liittyen. Haastattelun jälkeen saatu aineisto käsitellään diskurssianalyysin keinoin ja analysoidaan sen mukaisin keinoin. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Henkilötietojen käsittelyperusteena on: ☐ suostumus. EU:n yleinen tietosuoja-asetus 6 artikla 1.a-kohta. Suostumuksen voi peruuttaa milloin tahansa ilmoittamalla tästä rekisterinpitäjälle. Suostumuksen peruuttaminen ei vaikuta ennen suostumuksen peruuttamista suoritetun käsittelyn lainmukaisuuteen. TAI ☐ yleisen edun mukainen tieteellinen tutkimus. EU:n yleinen tietosuoja-asetus 6 artikla 1 e-kohta. Ks. ohje Henkilötieto opinnäytetyössä
Henkilötietojen säilytysaika	Opinnäytteen valmistuttua aineisto ja henkilötiedot tuhotaan.

	Siltä osin kuin ohjaajalla on pääsy aineistoon opinnäytetyön ohjaamista ja tarkastamista varten, ohjaajat ja tarkastajat käsittelevät henkilötietoja ainoastaan niin kauan kuin on tarpeellista työn hyväksymistä varten.
Rekisterin tietosisältö ja tietolähteet	Rekisterissä käsiteltävät henkilötietotyypit tietoryhmittäin: - Nimitiedot - Yhteystiedot (puhelinnumero, sähköpostiosoite) - Haastattelun tietosisältö Tiedot kerätään tutkittavilta itseltään.
Henkilötietojen vastaanottajat	Henkilötietojasi ei luovuteta ulkopuolisille.
Rekisterin suojauksen periaatteet	Manuaalinen aineisto säilytetään lukitussa tilassa/kaapissa. Digitaalinen aineisto suojataan käyttäjätunnuksella ja salasanalla tai kaksivaiheisella käyttäjän tunnistuksella (MFA). Aineistosta poistetaan suorat tunnistetiedot.
Rekisteröidyn oikeudet	Tietosuojalainsäädännön mukaisesti sinulle kuuluu oikeus saada pääsy tietoihin, oikaista tietoja, oikeus tietojen poistamiseen (oikeus tulla unohdetuksi), rajoittaa tietojen käsittelyä ja vastustaa henkilötietojen käsittelyä. Jos haluat käyttää jotain oikeuttasi, ota yhteys rekisterinpitäjään.
Oikeus valittaa viranomaiselle	Sinulla on oikeus tehdä valitus henkilötietojen käsittelyä valvovalle viranomaiselle, jos epäilet henkilötietojasi käsiteltävän vastoin tietosuojalainsäädäntöä: tietosuoja.fi / sähköposti: tietosuoja@om.fi